

LAKIALOITE 111/2009 vp

Laki vanhempainvapaasta

Eduskunnalle

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä ehdottaa nykyisen äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaajärjestelmän uudistamista. Ehdotamme nykyisen äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaan yhdistämistä uudeksi vanhempainvapaaksi, joka olisi yhteensä 18 kuukauden pituinen (474 arkipäivää).

Nykyiset perhevapaat muodostuvat 105 arkipäivän pituisesta äitiysvapaasta, 18 arkipäivän pituisesta isyysvapaasta ja ns. isän 12 arkipäivän pituisesta bonusvapaasta. Näiden lisäksi vanhemmat sopivat 158 arkipäivän eli vähän yli kuuden kuukauden pituisen vanhempainvapaan jakamisesta keskenään. Kahden vanhemman perheillä on käytössään enimmillään 275 ja yhden vanhemman perheillä 263 arkipäivää äitiys- ja vanhempainvapaata. Nykyisiin perhevapaisiin verrattuna ehdotuksemme pidentäisi vanhempien mahdollisuutta hoitaa lasta kotona vanhempainvapaalla nykyisestä 9,5 kuukauden ikäisestä puolentoista vuoden ikäiseksi.

Ehdottamamme uusi vanhempainvapaa koostuisi kolmesta reilun 6 kuukauden jaksosta, joista yksi 6 kuukauden jakso kuuluisi äidille, yksi isälle ja yksi 6 kuukauden jakso olisi jaettavissa vanhempien sopimalla tavalla.

Vanhempainvapaa tulisi pitää vähintään 2 kuukauden pituisina kausina — lukuun ottamatta isän 6—18 arkipäivän pituista osuutta lapsen syntymän yhteydessä — siihen mennessä, kun lapsi täyttää kolme vuotta. Mahdollisuus jaksottaa vanhempainvapaan pitämistä vähintään 2 kuukauden kausiin lapsen kolmivuotispäivään asti takaa sen, että äiti tai isä voi halutessaan jaa-

dä hoitovapaalle omien vanhempainvapaajaksojensa jälkeen, kun toinen vanhemmista on palannut töihin. Isä voi käyttää oman vanhempainvapaajaksonsa myös äidin palattua töihin. Näin lapsen kotihoitoa voidaan joustavasti jatkaa senkin jälkeen, kun lapsi on täyttänyt puolitoista vuotta. Haluamme tällä tavoin lisätä vanhempien ja lasten yhteistä aikaa perheissä.

Uudistus takaisi äideille vähintään nykyisin voimassa olevan äitiys- ja vanhempainvapaan pituisen vapaajakson ($6 + 3 = 9$ kk eli 237 arkipäivää), jos vanhemmat päättävät puolittaa jaettavissa olevan vapaakauden. Vanhempien niin halutessa äidin vapaa voisi olla myös selvästi nykyistä pidempi ($6 + 6 = 12$ kk eli 316 arkipäivää), jos äiti käyttää jaettavissa olevan kauden kokonaan.

Ehdottamassamme mallissa nykyistä isyysvapaata vastaavasti isät voisivat käyttää omasta vanhempainvapaastaan 6—18 päivää lapsen syntymän yhteydessä. Muilta osin pääsääntö olisi se, että äidin ja isän vanhempainvapaat tulisi sopia pidettäväksi eri aikoina. Molempien vanhempainvapaat tulisi käyttää viimeistään siihen mennessä, kun lapsi täyttää kolme (3) vuotta.

Ehdotuksemme mukaan vanhempainrahan suuruus olisi keskituloisilla 90 prosenttia verotuksessa todetuista ansiotuloista ensimmäisen 75 arkipäivän osalta ja korvausaste alenisi tämän jälkeisiltä päiviltä 80 prosenttiin.

Myös tulojen mukaan korvausaste alenisi loivasti 29 000 euroa ylittävien vuositulojen osalta. Ehdotus nostaisi päivärahoja arviolta noin

10—15 prosenttia, koska nykyisen korvauksen tuloarvoja on tässä hiukan nostettu.

Korvaustasot	Nykyinen vuositulo (euroa)	Ehdotus vuositulo (euroa)
I taite (90 tai 80 %)	alle 26 720	alle 29 000
II taite (40 %)	26 720—41 110	29 000—44 000
III taite (25 %)	yli 41 110	yli 44 000

Ehdotuksella pyritään lisäämään isien perhevapaiden käyttämistä. Tähän aloitteeseen liittyen teemme toisen lakialoitteen vanhempainvapaan työntantajille aiheuttamien kustannusten tasaisesta ja työntantajien vanhempainvakuutusmaksusta. Isien vanhempienvapaiden käytön lisääminen korottamalla päivärahaetuutta ja perimällä erillistä vanhempainvakuutusmaksua tasaisi työntantajakustannuksia. Tällä hetkellä perhevapaiden käyttö ja perheistä aiheutuvat kustannukset jakautuvat liian epätasaisesti eri alojen työntantajien kesken.

Yhteiskunnan vastuuta vanhemmuudesta aiheutuvista kustannuksista tulee lisätä, jotta tavoite isien osallistumisesta vanhempainvapaan käyttöön nykyistä enemmän voisi toteutua.

Julkisten ja yksityisten päivähoitopaikkojen tarve sekä hoitovapaan ja kotihoidon tuen käyt-

tö vähenisi, kun pieniä lapsia voitaisiin hoitaa kotona puolitoistavuotiaaksi vanhempainvapaalla. Vanhempainvapaan pidentäminen ehdottamallamme tavalla helpottaisi merkittävästi kuntien päivähoidon kysyntäpainetta alle kolmivuotiaiden hoidossa. Arvioimme, että ehdottamamme uudistus lopullisessa laajuudessaan säästää tätä kautta julkisia menoja noin 200 miljoonaa euroa.

Haluamme, että myös yksinhuoltajilla, opiskelijoilla ja yrittäjillä on mahdollisuus vanhempainvapaaseen. Yksinhuoltajalla olisi oikeus samankaltaiseen vanhempainvapaaseen kuin kahden vanhemman perheellä. Vanhemmuuteen liitettävät oikeudet ja etuudet tulee lisäksi ulottaa yhdenvertaisesti koskemaan myös samaa sukupuolta olevien pariskuntien perheitä.

Vanhasen II hallituksen ohjelma tai suunnitelmat eivät tuo merkittäviä parannuksia vanhempainvapaaseen eivätkä lisää vanhempien ja lasten yhteistä aikaa. Vanhasen II hallituksen ohjelman mukaan nykyistä isyysvapaata pidennetään kahdella viikolla vuona 2010. Hallitus ainoastaan lupaa, että vaalikauden aikana selvitetään vanhempainvapaajärjestelmien laajemman uudistamisen mahdollisuus.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki vanhempainvapaasta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain tarkoitus ja soveltamisala

Tämän lain tarkoituksena on tukea äitien ja isien vanhemmuutta.

Tässä laissa säädetään perheiden vanhempainvapaasta ja heille tältä ajalta maksettavasta vanhempainrahasta.

Vanhempainraha maksetaan lakisääteisen sairausvakuutuksen varoista tässä laissa säädetyllä tavalla.

2 §

Oikeus vanhempainpäivärahaan

Sairausvakuutuslaissa (1224/2004) tarkoitettulla vakuutetulla on oikeus vanhempainrahaan edellyttäen, että hän on asunut Suomessa vähintään 180 päivää välittömästi ennen laskettua synnytysaikaa tai ennen tämän lain 9 §:ssä tarkoitettujen lapsen sijoittamista vakuutetun luokse. Suomessa asumisen aikaan rinnastetaan aika vakuutettuna toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai sellaisessa valtiossa, jossa sovelletaan yhteisön lainsäädäntöä.

Isällä ja ottoisällä on oikeus vanhempainrahaan, vaikka äidillä ei olisi vanhempainrahoikeutta asumisedellytyksen puuttumisen vuoksi. Isän vanhempainrahakausi alkaa tällöin 75 arkipäivän kuluttua lapsen todellisesta syntymäpäivästä.

Vanhempainrahaa koskevia säännöksiä sovelletaan isään ja ottoisään, joka on avioliitossa lapsen äidin kanssa eikä asu väliin rikkoutumisen vuoksi hänestä erillään. Lisäksi vanhempainrahaa koskevia säännöksiä sovelletaan vakuutettuun, joka avioliittoa solmimatta jatkuvasi elää lapsen äidin kanssa yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa.

3 §

Oikeus vanhempainrahaan

Vanhempainrahaa maksetaan raskauden ja synnytyksen sekä lapsen tai adoptiolapsen hoidon johdosta. Vanhempainrahaan on oikeutettu jokainen nainen, jonka raskaus on kestänyt vähintään 154 päivää. Vanhempainrahakauden voi aloittaa 30—50 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa. Äidin vanhempainrahaa maksetaan tämän lain 4 §:n mukaan määräytyviltä vanhempainvapaapäiviltä.

Vanhempainrahan maksaminen varhennettuna äidille 31—50 arkipäivältä ennen laskettua synnytysaikaa edellyttää, ettei vakuutettu ole tuona aikana ansiotyössä tai muussa omassa työssä lukuun ottamatta omassa kotitaloudessa tehtävää työtä.

Oikeutta 1—2 momentissa mainittuun vapaaseen ei kuitenkaan ole, jos raskaus on keskeytetty raskauden keskeyttämisestä annetun lain (239/1970) nojalla.

Isällä tai ottoisällä, joka osallistuu vanhempainrahaan oikeuttavan lapsen hoitoon eikä ole tänä aikana ansiotyössä tai muussa omassa työssä lukuun ottamatta omassa kotitaloudessa suoritettavaa työtä, on oikeus vanhempainrahaan tämän lain 4 §:n 1 momentin 2 kohdan ja 2 momentin mukaan määräytyviltä vanhempainvapaapäiviltä.

Äiti ja isä sopivat isän tämän lain 4 §:n 1 momentissa säädetystä isän vanhempainvapaan päivien käyttämisestä jäljempänä 4 §:n 2 momentin isyysvapaan päiviä lukuun ottamatta ennen kuin lapsi täyttää 3 vuotta. Tällöin isän vanhempainvapaata tulee sopia aikaisintaan sen jälkeen, kun äiti on pitänyt vanhempainvapaasta ensimmäiset 105 arkipäivää.

Vanhempainvapaaseen on oikeus opiskelijalla, jos hänen voidaan katsoa opintotukilain (65/1994) mukaisen opintorahan saamisesta huolimatta osallistuvan lapsensa hoitoon.

4 §

Vanhempainvapaan kesto

Vanhempainrahaa maksetaan lapsen vanhemmille tai adoptiovanhemmille tai rekisteröidyn parisuhteen vanhemmille taikka yksinhuoltajalle yhteensä 474 arkipäivältä. Vanhempainpäivärahan kesto jakautuu

1) äidin 158 arkipäivän pituiseen vanhempainvapaajaksoon (*äidin vanhempainvapaata*);

2) isän 158 arkipäivän pituiseen vanhempainvapaajaksoon (*isän vanhempainvapaata*); sekä

3) vanhempien yhteisesti sopimaan 158 arkipäivän pituiseen vanhempainvapaajaksoon (*sopimuksenvarainen vanhempainvapaata*).

Vanhemmat sopivat keskenään 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettujen vanhempainvapaan jakamisesta. Isä voi kuitenkin käyttää 6—18 arkipäivän pituisen ajanjakson 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuista päivistä haluamanaan ajankohtana ja riippumatta äidin vanhempainvapaapäivistä. Isän näin jakamat 18 arkipäivää voidaan jakaa

enintään kolmeen eri jaksoon. Muutoin isän vanhempainvapaa tulee sopia pidettäväksi aikaisintaan sen jälkeen, kun äiti on pitänyt vanhempainvapaasta ensimmäiset 105 arkipäivää, ja ajalle, jolloin äiti ei ole vanhempainvapaalla.

Vanhempainrahaa maksetaan kuudelta arkipäivältä viikossa ja keskimäärin 26 arkipäivältä kuukaudessa.

Vanhempainrahaa ei kuitenkaan makseta 52 arkipäivää lyhyemmältä ajalta ilman erityistä syytä.

5 §

Vanhempainraha

Vanhempainrahan maksaminen edellyttää, että äiti on käynyt lääkärin suorittamassa jälkitarkastuksessa terveydentilansa selvittämiseksi aikaisintaan viiden ja viimeistään 12 viikon kuluessa synnytyksestä. Kansaneläkelaitos voi kuitenkin erityisestä syystä myöntää vanhempainrahan, vaikka jälkitarkastusta ei ole tehty. Tarkemmat säännökset jälkitarkastuksesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Vanhempainrahaan ei ole oikeutta, jos lapsi on otettu lastensuojelulain (417/2007) mukaisesti huostaan. Vanhempainrahaa maksetaan kuitenkin sellaiselle lapsen äidille tai isälle, joka huostaanotosta huolimatta osallistuu edelleen lapsen hoitoon.

6 §

Osittainen vanhempainraha

Äiti ja isä voivat keskenään sopimallaan tavalla jakaa käytettävissä olevan vanhempainrahaoikeuden siten, että heillä molemmilla on samanaikaisesti oikeus osittaiseen vanhempainrahaan. Osittaisen vanhempainrahan maksamisen edellytyksenä on, että äiti ja isä hoitavat lasta itse. Lisäksi edellytetään, että lapsen äiti ja isä ovat kumpikin sopineet työnantajansa kanssa osa-aikatyöstä vanhempainrahakaudella siten, että kummankin työaika ja palkka on enintään 60 prosenttia alalla sovellettavasta kokoaikaisen työntekijän enimmäistyöajasta ja kokoaikatyön

palkasta. Sopimus osa-aikatyöstä on tehtävä kerrallaan vähintään kahden kuukauden ajaksi.

Yrittäjän oikeus osittaiseen vanhempainrahaan edellyttää, että omassa yrityksessä tehty työ vähenee vähintään 60 prosenttia aiemmasta vähintään kahden kuukauden ajaksi.

7 §

Vanhempainrahakauden pidentäminen

Jos äidin vanhempainrahakausi on lapsen enenaikaisen syntymisen vuoksi alkanut aikaisemmin kuin 30 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa, vanhempainrahakautta pidennetään niin monella arkipäivällä kuin äitiysrahakausi on alkanut 30 arkipäivää aikaisemmalta ajalta.

Vanhempainrahakautta pidennetään 60 arkipäivällä kutakin yhtä useampaa lasta kohti, jos samalla kertaa syntyy useampia lapsia. Lapsen äiti tai isä voi pitää tässä momentissa tarkoitettua vanhempainrahakauden pidennyksen myös kokonaan tai osittain jo toisen vanhemman vanhempainrahakauden aikana.

8 §

Päivärahaetuuksien määrä työtulojen perusteella

Äidin ja isän vanhempainrahaetus on 90 prosenttia ensimmäisen 72 arkipäivän osalta ja sen jälkeisiltä päiviltä 80 prosenttia vakuutetun verotuksessa todettujen vuosityötulojen kolmassadasosasta, enintään kuitenkin 29 000 euron määrään saakka. Tämän ylittävistä vuosityötulojen kolmassadasosasta 44 000 euron vuosituloon asti päivärahaetuuden määrä on 40 prosenttia ja 44 000 euroa ylittävistä osasta 25 prosenttia vuosityötulon kolmassadasosasta.

9 §

Ottovanhemman vanhempain- ja isyyusraha

Ottovanhemman vanhempainrahaan ja osittaiseen vanhempainrahaan on oikeus vakuutetulla, joka on ottanut hoitoonsa seitsemää vuotta nuoremman lapsen tarkoituksenaan ottaa hänet

ottolapsekseen edellyttäen, että hän osallistuu lapsen hoitoon eikä ole ansiotyössä tai muussa omassa työssä lukuun ottamatta omassa kotitaloudessa suoritettavaa työtä. Oikeutta ottovanhemman vanhempainrahaan ei kuitenkaan ole vakuutetulla, joka on ottanut ottolapsekseen vuotta vanhemman lapsen ja on avioliitossa tai avioliittoa solmimatta elää ottolapseksi otettavan lapsen vanhemman tai ottovanhemman kanssa yhteisessä taloudessa.

10 §

Äidin sairastuminen tai kuolema vanhempainrahakaudella

Lapsen isällä on oikeus äidin vanhempainrahakaudella vanhempainrahaan, jos äiti tulee äitiysrahakauden aikana sairauden johdosta kykenemättömäksi hoitamaan lastaan ja isä hoitaa lasta eikä ole ansiotyössä tai muussa omassa työssä lukuun ottamatta omassa kotitaloudessa suoritettavaa työtä. Isän oikeus vanhempainrahaan alkaa aikaisintaan silloin, kun äidin sairaus jatkuu sairausvakuutuslain 8 luvun 7 §:n 1 momentissa säädetyn sairauspäivärahan omavastuun jälkeen. Vanhempainrahaa voidaan maksaa isälle vanhempainrahakaudelta enintään niin monelta arkipäivältä kuin vanhempainrahaa on jäänyt äidille maksamatta sellaisen sairauden vuoksi, jonka johdosta äiti on kykenemätön hoitamaan lastaan.

Jos lapsen äiti kuolee vanhempainrahakauden aikana, lasta hoitavalla ja lapsen huollosta vastaavalla isällä on oikeus vanhempainrahaan. Vanhempainrahaa voidaan suorittaa isälle enintään niin monelta arkipäivältä kuin äitiys- tai vanhempainrahaa on jäänyt äidin kuoleman johdosta maksamatta. Jos lapsen isä ei hoida lasta eikä vastaa tämän huollosta, vanhempainraha maksetaan muulle lapsen huollosta vastaavalle vakuutetulle, johon tällöin sovelletaan, mitä tältä osin lapsen isästä säädetään.

Mitä tässä pykälässä säädetään äidistä ja isästä, sovelletaan myös ottoäitiin ja ottoisään.

11

Lapsen kuoleman tai lapsen ottolapseksi luovuttamisen vaikutus vanhempainpäivärahaan

Jos lapsi syntyy kuolleena taikka jos lapsi tai ottolapsi kuolee:

- 1) vanhempainraha ja osittainen vanhempainraha maksetaan lapsen kuolinpäivän jälkeen äidille vanhempainrahakauden loppuun, kuitenkin enintään 105 vanhempainvapaapäivältä; tai
- 2) vanhempainraha maksetaan pidennetyn vanhempainrahakauden loppuun äidille, jos samalla kertaa syntyneistä lapsista elää vanhempainrahakauden alkaessa vähintään kaksi.

Jos lapsi luovutetaan pois vanhempainrahakauden aikana tarkoituksella antaa hänet ottolapseksi, vanhempainrahaa maksetaan äidin vanhempainrahakauden loppuun, kuitenkin enintään 105 vanhempainvapaapäivältä.

Jos luovutus tapahtuu vanhempainrahakauden taikka osittaisen vanhempainrahakauden aikana, oikeus vanhempainrahaan päättyy luovuttamispäivää seuraavasta päivästä lukien.

12 §

Vanhempainraha rekisteröidyssä parisuhteessa

Mitä tämän lain 3—6 ja 8 §:ssä säädetään vanhempainrahasta, sovelletaan myös vakuutetuihin, joiden parisuhde on rekisteröity siten kuin rekisteröidystä parisuhteesta annetussa laissa (950/2001) säädetään. Vakuutetulla, joka ei ole lapsen vanhempi, on oikeus vanhempainrahaan, jos:

- 1) parisuhteen osapuolelle syntyy lapsi tai parisuhteen osapuoli ottaa alle 10-vuotiaan lapsen hoitoonsa; ja
- 2) vakuutettu asuu samassa taloudessa lapsen ja tämän vanhemman kanssa.

13 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

Helsingissä 10 päivänä marraskuuta 2009

Minna Sirnö /vas
Kari Uotila /vas
Esko-Juhani Tennilä /vas
Mikko Kuoppa /vas
Erkki Virtanen /vas
Merja Kyllönen /vas
Pentti Tiusanen /vas
Annika Lapintie /vas

Martti Korhonen /vas
Veijo Puhjo /vas
Markus Mustajärvi /vas
Matti Kauppila /vas
Matti Kangas /vas
Paavo Arhinmäki /vas
Jyrki Yrttiaho /vas